

NOTA D'APROXIMACIÓ A LA REVOLTA BARRATINA A TARRAGONA (1689)

Estat de la qüestió i possibilitats

La revolta més greu i que mobilitzà més gent en el segle XVII fou la revolta oblidada dels Barretines, o també dita dels Gorretes (1688-1691)¹. Va ser un moviment camperol compacte que s'aixecà contra els abusos de la tropa militar, en un marc d'entreguerres i d'allotjaments continus. Aquesta situació va acabar de vessar l'última gota de pacient resignació d'un got que havien ja omplert amb escreix les terribles sequeres i la plaga de la llagosta, just un any abans.

L'alçament va afectar principalment la zona central del Principat-Osona, el Bages, el Vallès, etc. El moviment de protesta s'estenia pel país, i cap de les comarques i ciutats catalanes, en les quals governava una oligarquia burgesa al servei abnegat de la monarquia, estava segura.

Al Camp de Tarragona només n'arribaren alguns esquitxos, però prou significatius com perquè s'hagin assenyalat recentment². Ha estat un episodi verge que cap investigador ha tractat d'aprofundir, i els comentaris dedicats en bibliografia local han estat gairebé inexistents³.

Sabem únicament que Tarragona organitzava l'acció antirevolucionària, ja que el seu Consell enviava cartes a d'altres consells cridant-los a l'obediència reial i exhortant-los a marginar i perseguir els "que han commogut les parts del Llobregat..."⁴. Els vallencs acataven aquesta voluntat "que si algun fill de perditíó anava aquí conmovent los Pobles lo fassen capturar..." i de procurar "aquietar los llochs circumvenis si acas en ells vindrà la conmotió..." Segons F. Olivé aquesta ràpida actuació dels consells avortà qualsevol possible temptativa, fins al punt que Carles II els escriví una carta d'agraïment per la fidelitat demostrada⁵. El monarca Habsburg ho tenia bé al Camp de Tarragona, car gairebé totes les poblacions eren feu de l'arquebisbe, i aquest càrrec eclesiàstic el nomenava ell...⁶

Josep Sanchiz va verificar la confiança que la Corona li havia dipositat, i a través d'una carta que envià al rei podem tenir un coneixement general sobre la qüestió dins del Camp de Tarragona. No totes les poblacions camptarragonines van ser tan mansuetes com s'ha volgut fer creure. La missiva porta data de 14 de desembre de 1689, i és com segueix:

Sr. mio, R(ecibo) o ssu carta de V.S. de 5 por via de Tortosa, con los dos reales pliegos inclusos. El q(ue) venia para esta ciudad se entregó luego, el q(ue) era para mi la guardo para hazer la diligencia q(ue) se me ordena de llamar los syndicos de las villas y lugares de mi Ar(zobis)p(a)ddo q(ue) no se han contaminado en esta popular commoción, q(ue) menos quatro, o, seys, lugarzillos desdichados y de ninguna suposición, los demás han sido muy leales y tienen merecida la honra q(ue) su Mag(esta)d les haze, diligenciaa muy bien pensada y q(ue) ha de importar mucho. V.S. me tiene muy a su servicio con el mayor rendimiento. Dios g(uar) de a V.S. me tiene muy a su servicio con el mayor rendimiento. Dios g(uar) de a V.S. (...) su m(ay?)or Capellan, fr. Joseph Arpo. de Tarragona."⁷

Un dels "lugarzillos desdichados de ninguna suposición" sabem que fou Solivella⁸, però seria interessant acabar de censar-los tots i estudiar-los per tal d'analitzar el fenomen barratina al Camp de Tarragona.

En una altre ordre de coses, la plaça de Tarragona va pagar car el seu compromís amb la monarquia, ja que va haver d'allotjar de cop i volta uns 800 soldats. Els revoltats atacaven l'exèrcit allà on es trobava⁹, de manera que les companyies van dispersar-se sota la consigna de refugiar-se en determinades places militars, i una era Tarragona (a més de Barcelona, Vic i Girona).

Les companyies de soldats espanyols van anar tombant esmaperdudes, i de 73 que en comptabilitzava un memorial de 26 de novembre de 1689, més de 6 van anar a raure a Tarragona¹⁰. Es tractava d'una companyia d'arcabussers de la guàrdia, allotjada a Sant Boi, que va ser desarmada i part va ser conduïda a Lleida, i part, a Tarragona; també de la companyia del tinent general Gabriel Coradare, allotjada a Vilafranca del Penedès; la de Francisco Pablo Gomero, que era al Vendrell, que "se recogió a Tarragona aunque estuvo sitiado de la gente del somaten"; tres companyies d'alemanys que eren a Igualada, Martí Sarroca i Piera; i, finalment, una companyia de soldats valons de l'Arboç. Si les companyies podien tenir una mitjana de 100 soldats, ja en tenim més de 600. Al final de la memòria es pot llegir: "De todas las Comp(añia)s que se recogieron a Bar(celo)na faltan soldados y an venido muchos desarmados (...) pudiéndose dezir por mayor habrá en Barna, mil cavallos, en Tarragona mas de doscientos sin el trozo de Osuna..." Els 200 de

cavalleria, ja sumen un total de més de 800. Amb aquests efectius dins de la ciutat, no ens estranya que a les autoritats tarragonines els fos fàcil vehicular la prevenció de disturbis oferint a les universitats del Camp de Tarragona tota la protecció militar i de policia necessària¹¹. Resulta important copsar com l'enclau tarragoní, plaça d'armes i seu arxiepiscopal, servia al poder central per catalitzar l'acció repressora al sud del Principat.

Una altra línia d'investigació interessant podria ser, doncs, l'anàlisi de l'impacte socio-econòmic que havia de causar a la ciutat l'allotjament improvisat de tants soldats, i la utilització de la plaça tarragonina com a punt bàsic d'estratègia militar de repressió de la Corona a Catalunya.

MANEL GÜELL

Notes

¹ Vegeu KAMEN, Henry: "Una insurrecció oblidada del segle XVII: l'alçament dels camperols catalans de l'any 1688" dins: *Recerques*, núm. 9 (1979) pàg. 11-28; DANTI I RIU, Jaume: "La revolta dels Gorretes a Catalunya (1687-1689)" dins: *Estudis d'Història Agrària*, núm. 3 (1979) pàg. 79-99; d'aquests autors hi ha més aportacions en la miscel·lània *Siglo XVII. Seminario de Aplicaciones Didácticas*, editat a la Facultat de Tarragona el 1984; i, sobretot, DANTI I RIU, Jaume: *Aixecaments populars als Països Catalans (1687-1693)*. Curial, Barcelona, 1990. També en dedica alguns comentaris interessants SALES, Núria: *Els segles de la Decadència. Segles XVI-XVIII*. IV. Pierre Vilar (Direcció) dins: *Història de Catalunya*. Edicions 62, 1988, pàg. 401-407.

² DANTI, J.: *Aixecaments...*, pàg. 141; DANTI I RIU, Jaume: "Redreçament econòmic i moviment pagès el darrer terç de segle XVII" dins: *L'Avenç*, núm. 1984 (setembre de 1994), pàg. 16-19, pàg. 18.

³ Cap comentari, per exemple, a l'*Epítome historial de Tarragona*, de Carles Boni (DASCA I ROIGÉ; Andreu; ROVIRA I SORIANO, Jordi; BARRIACH I MOLAS, Francesc: *Epítome historial de Tarragona. Un resum d'Història de Tarragona del segle XVIII*. Biblioteca Tarraconense 3, 1993), ni a MORERA LLAURADÓ, Emilio: *Tarragona Cristiana*. IV. IETRB. IV, Diputació de Tarragona, 1955; ni a ROVIRA I GÓMEZ, Salvador-J: *Breu història de Tarragona*. Òmnium Cultural Tarragonès, col. El Balcó 2, 1984; o a la *Història del Camp de Tarragona*, dirigida per Enric Olivé Serret, Diputació de Tarragona, 1989. Només uns breus mots a JORDÀ I FERNÁNDEZ, Anton: *Poder i comerç a la ciutat de Tarragona*. Segle XVIII. IETRB, IV, Diputació de Tarragona, 1988, pàg. 70 nota 11, autor que referencia l'única obra que en parla a nivell del Camp de Tarragona, la d'OLIVÉ I OLLÉ, Francesc: "Aportacions a un avalot al Camp de Tarragona: Valls 1694" dins: *Universitas Tarraconensis*, V (1982-1983) pàg. 95-104, a les pàg. 95-98 (reeditat a *Cultura*. Valls, 424, novembre 1983, pàg. 19-23). Hem d'afegir, igualment una brevíssima aportació de Fidel Moragas a la secció "Varia de Documentos" del *Boletín Aqueológico*. Tarragona, IV, 1928-1934, pàg. 197.

⁴ F. MORAGAS: "Vària de documents...". L'autor transcriu la carta de contesta que envià el consistori vallenc al de Tarragona, en data 27 de novembre de 1689.

⁵ OLIVÉ, F.: "Aportacions...", pàg. 96-97. El virrei duc de Villahermosa va suggerir al rei que honorés algunes ciutats i viles, entre les quals hi eren Tarragona, i també Reus i Valls, que es defensaren prenent mesures. DANTI, J.: *Aixecaments...*, pàg. 183.

⁶ Van distingir-se, fins al punt de plantejar-se a la Corona la necessitat d'honorar-los, el braç militar i els bisbes de: Tarragona, Girona, Vic i Manresa. DANTI, J.: *Aixecaments...*, pàg. 146.

⁷ Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), Consell d'Aragó, llig. 211, 1a camisa.

⁸ OLIVÉ, F.: "Aportacions...", pàg. 97. Les divergències amb el baró de la vila, un Llorach, exasperaven els ànims dels camperols solivellencs. Sobre la guerra jurídica per a la possessió de la jurisdicció local entre la vila i el seu senyor des del s.XV, hom pot consultar la tesi doctoral de COTS i CASTANYER, Albert: *Els litigis judicials en la societat catalana del s.XVII i primera meitat del XIX. Una aproximació a partir dels processos civils de la Real Audiència de Catalunya*. 3 vols., Barcelona, 1988 (hi ha un exemplar dipositat a l'ACA) pàg. 516-531. També TORRAS I RIBÉ, Josep M.: *Els municipis catalans de L'Antic Règim. 1453-1808*. Curial, 1983, pàg. 216.

⁹ Al lligall 211, 1a camisa, de l'ACA, secció consell d'Aragó, s'hi troben informes, memòries i altres esborranys (alguns fragments estan citats a DANTI, J.: *Aixecaments...*, pàg. 141-145).

¹⁰ "Memorial del estado que tiene la cavalleria de este exercito de Cataluña desde las inquietudes que empezaron el dia 22 del corriente por la mañana asta todo el dia 26 de dicho mes" (ACA. Consell d'Aragó. Llig. 211, 1a camisa, últim document) Si comptem que cada companyia podia tenir un centenar de soldats, les 73 companyies del memorial denunciaven la presència de més de 7.000 soldats al Principat. D'alguna de les companyies que cita el document es pot llegir la ressenya "...no se save de ella ni del capitán".

¹¹ F. MORAGAS: "Vària de documents..."